

Vékás Lajos, az MTA rendes tagja (Budapest)

A Polgári Törvénykönyv első hét évéről

A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (Ptk.) hét éve, 2014. március 15-én lépett hatályba. Noha az átmeneti rendelkezések következményeként eltérő időpontoktól kezdődően kellett alkalmazni a szabályait, ma már lehetséges és egyúttal indokolt felmérni azt, hogy a kodifikáció által megvalósítani kívánt célok a gyakorlatban realizálódtak-e. A tanulmány áttekinti és összegzi ezeket a célkitűzéseket, s részletesen foglalkozik azokkal a törvényalkotói lépésekkel, amelyek indokolatlanul hamar, ugyanakkor helyenként átfogóan módosították a Ptk. több rendelkezését. A Ptk. új szabályait tárgyaló jogirodalom összefoglalása mellett a tanulmány nagy figyelmet fordít a sérelemdíjjal és a jogi személyekre vonatkozó szabályok diszpozitivitásával kapcsolatban kialakult ítélkezési gyakorlatra. Valamennyi tárgyalta részkérdés áttekintését követően az összegző írás választ ad a kérdésre: miként vonható meg a Ptk. mérlege?

Tárgyszavak: Polgári Törvénykönyv, sérelemdíj, jogi személyek, kógens és diszpozitív szabályok

I.

Hét éve, 2014. március 15-én lépett hatályba a Ptk., a 2013. évi V. törvény. Ezt a megállapítást finomítani kell, hiszen a hatálybalépés az egyes jogintézmények más-más mozzanatához (eleméhez) kapcsolódik, és ennek megfelelően *eltérő időpontokat* jelent.¹ Ezért a gyakorlati tapasztalatok is különböző ütemben jelentkeztek.

A hatálybalépést követően – meghatározott kivételekkel – nyomban alkalmazták a törvényt a fennálló *család-jogi* jogviszonyokra (Ptké. 23. §), és a Ptk. szabályai alapján kellett eldönteni például a hatálybalépését követően elkövetett *személyiségi jogsértéseket* is [Ptké. 8. § (1) bek.].² Feltűnő fáziskésést állapíthatunk meg viszont a *szerződéseknél*, mert csak a Ptk. hatálybalépése után kötött szerződésekre kell az új szabályokat alkalmazni, hacsak a felek nem helyezték a korábban létrejött jogviszonyukat a Ptk.

hatálya alá [Ptké. 50. § (1) és (2) bek.]. Így csak később jelentek meg olyan szerződéses jogviták, amelyekben az új törvénykönyvet kellett alkalmazni, és csak az elmúlt két-három évben kerültek ilyen ügyek felsőbb bíróságok elé. Eltérő volt a helyzet a másik fő kötelelemkeletkeztető jogi ténnyel kapcsolatban: a szerződésen kívül okozott kárért megállapítható felelősségnél a károkozó magatartás, a *magánjogi deliktum* elkövetése az időbeli hatályt meghatározó momentum (Ptké. 54. §). E területen viszont a Ptk. nem hozott lényeges változást, mivel a kimentéshez fenntartotta a felróhatósági elvet (Ptk. 6:519. §). Érdekesen merül fel az időbeli hatály kérdése a *végrendelettel* kapcsolatban. A végrendelet érvényességénél a Ptké. főszabályként a végrendelet keltét tekinti vízvázalstónak [Ptké. 58. § (1) bek.]. De – a *favor testamenti* elvét követve – a 2015. március 15-e előtt kelt végrendelet érvényességét is az új szabályok szerint kell megítélni, ha a végrendelet a Ptk. szerint érvényes lenne, és az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílt meg [Ptké. 58. § (2) bek.]. Ez a szabály alkalmazható mindenekelőtt ott, ahol a Ptk. enyhítette a követelményeket az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességénél, nem kívánva meg a keltezés helyének feltüntetését és azt sem, hogy a több különálló lapból álló holográf végrendelet minden lapját a végrendelezőnek alá kelljen írnia.³ Ugyanez a Ptké. elvi megoldása az öröklési szerződés érvényességét (Ptké. 63. §) és az

1 Lásd a 2013. évi CLXXVII. törvényt a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (Ptké.).

2 Ebben a tárgykörben is voltak olyan esetek, amelyeket még az 1959-es Ptk. alapján kellett elbírálni. A BH 2020.238. sz. alatt közzétett esetben például a Kúria felülvizsgálati kérelem alapján 2020. májusában hozott ítéletet a régi kódex alapján (Pfv.IV.21.556/2019/22. számú döntés). A gyöngyöspatai iskolai szegregáció miatt indult ügyben a bíróságok a nem vagyoni kártérítés több elvi kérdésében foglaltak állást: a személyiségi jogsértés miatti hátrány köztudomású volta, a nem vagyoni kártérítés szankciójának reparációs és represszív jellege és – főként – a nem vagyoni kártérítés pénzben történő teljesítése állt jogkérdésként az ítéletek középpontjában. Lásd HERNÁDI ELEONÓRA – KEGYE ADÉL – GÁRDOS PÉTER – SAHIN-TÓTH BALÁZS: *A gyöngyöspatai szegregációs per jogi krónikája*. Magyar Jog. 2020/7–8. sz., 385–396.

3 Lásd VÉKÁS LAJOS kommentárját, In: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. 2. kötet (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Wolters Kluwer, Budapest, 2020., a 7:10. § előtt.

utóöröklés szabályait (Ptké. 59. §) illetően is. Más a helyzet a szóbeli végrendeletnél, amelynél az új kódex két szempontból is szigorít az 1959-es Ptk.-hoz⁴ képest: szigorúbb a szóbeli végrendelet tételének kiinduló alapfeltétele (Ptk. 7:20. §), és a szóbeli végrendelet feltételül szolgáló helyzet megszűnése után harminc napra korlátozódik a szóbeli végrendelet hatálya (Ptk. 7:45. §). Ezeket a szigorító rendelkezéseket nem lehet visszaható hatállyal alkalmazni; azokat tehát csak a Ptk. hatálybalépése után tett szóbeli végrendeletekre szabad alkalmazni, akkor is, ha az öröklés a Ptk. hatálybalépése után nyílik meg (Ptké. 61. §).⁵

Az elmondottak összességükben azt jelentik, hogy *hét év után* már valóban megállapíthatjuk: a Ptk. a szabályozási körébe vont *valamennyi területen él*, még ha az új kódex tapasztalatai különböző sebességgel és intenzitással kerültek is felszínre, és az 1959-es Ptk. szabályait több kérdéskörben esetenként még évekig alkalmazni fogjuk.⁶

II.

Ha a Ptk. első hét éve alapján egy *közbenső mérleget* kívánunk készíteni a kódex értékeléséhez, a bírói gyakorlatban mérhető tesztek (V. és VI. pont) előtt a *kodifikáció célkitűzéseit* kell felidézni. Azt kell megvizsgálnunk, hogy reális célokat tűzött-e maga elé a Kodifikációs Bizottság az előkészítő munkálatok megkezdésekor, és azokat a célokat sikerült-e megvalósítani.

1. Az előkészítő tanulmány⁷ két kérdéskört tárgyalt a kodifikáció előkérdéseiként:

– *Lehetséges-e a 20. század végén, az életviszonyok komplexitása és a változások gyorsasága mellett kodifikálni a magánjogot?*

– *Nemzeti kodifikáció formájában kell-e a magánjogot kodifikálni, amikor egyre erőteljesebb az európai uniós irányelvi jogharmonizáció, és átfogó, tudományos igényű jogegységesítési munkálatok folynak?*

E kérdések elemzése keretében a kiinduló tézisek azzal számoltak, hogy

– a 19. és még inkább a 20. században végbement jelentős társadalmi átalakulások nyomán a klasszikus magánjog olyan *alapintézményei szenvedtek töréseket* és váltak viszonylagossá, mint a kötöttségektől mentes ingatlantulajdon és a felek szerződésalakító szabadsága;

– az életviszonyok változása *tovább fog gyorsulni*, és a fejlődés irányai még kiszámíthatatlanabbak lesznek;

– jogalkotó – tükrözve az életviszonyok összetettségét és gyors változásait – hiperaktivitást mutat: egyre több és egyre specializáltabb jogi előírás születik, nehezebb a normák absztrahálása, következésképpen a *kódexen kívüli* magánjogi szabályok szaporodnak;

– az Európai Unió tagállamaként folyamatosan integrálni kell az *uniós irányelveket* a tagállami jogba, mindenekelőtt a szellemi tulajdon, a társasági jog és a fogyasztóvédelmi jog területén.⁸

Mindezekkel az ellenható tényezőkkel szemben a tanulmány mégis arra következtetésre jutott, hogy a kodifikációt támogató klasszikus érvek közül egy döntő szempont, és pedig a jog és benne a *jogalkotás rendszer iránti igénye* túlélte a törvénykönyvalkotás hőskorát. A kellően absztrahált, rendszerbe foglalt, kodifikált normák ugyanis feltétlenül alkalmasabbak arra, hogy a bírói gyakorlat követhesse az életviszonyok gyors változásait, mint az egymást sebesen kergető és a részletekbe vesző egyedi és eseti jogszabályok áttekinthetetlen tömege. Ezért hoztuk fel további érvként a kodifikáció mellett, hogy a bírói jogfejlesztő, az írott szabályok elkerülhetetlen hézagait kitöltő szerepének lehetőségét kell adni, és ehhez egy törvénykönyv szilárdabb kereteket biztosít, mint a részletproblémákat mindenáron megragadni akaró, idegesen reagáló napi jogszabályalkotói igyekezet. Kelet-Európa volt szocialista országaiban a törvényhozói és a bírói szerepkör aránya amúgy is egészségtelenül bomlott meg az utóbbi hátrányára. S végül a kodifikációs munkálatok indulásakor azt is megállapítottuk, hogy a magánjog átfogó kodifikációja európai uniós keretek között még nem valósítható meg, arra csak *nemzeti jogrendszeri keretek között* kerülhet sor.⁹ Ezt a húsz évvel ezelőtti megállapítást igazolja, hogy a „Közös Európai Adásvételi Jog” (Common European Sales Law, CESL) szabályozására vonatkozó 2011-es rendeletjavaslatot¹⁰ 2015-ben hat tagállam alaposan és részletesen indokolt közös ellenzésére hivatalosan vissza kellett vonni.¹¹ S alátámasztja egykori álláspontunkat az a tény is, hogy Hollandiában (1992/2003/2011), Litvániában (2001), Romániában (2011) és Csehországban (2014) új polgári törvénykönyvet alkottak és léptettek hatályba, Lengyelországban és Szlovákiában pedig ugyancsak tagállami szinten törekszenek erre.

4 1959. évi IV. törvény a Polgári Törvénykönyvről.

5 Lásd VÉKÁS: i. m. (3. jegyzet), a 7:20. § és a 7:45. § magyarázatánál.

6 Az 1959-es Ptk. méltatásához lásd VÉKÁS LAJOS: *Hatvan éve lépett hatályba az 1959-es Polgári Törvénykönyv – Sárközy Tamás emlékének*. Magyar Jog. 2020/2. sz. 65–71.

7 Lásd VÉKÁS LAJOS: *Az új Polgári Törvénykönyv elméleti előkérdései*. Budapest, HVG-ORAC, 2001., Első fejezet: A magánjogi törvénykönyv-alkotás időszerűsége.

8 Az európai uniós fogyasztóvédelmi magánjog és a nemzeti kodifikáció viszonyával külön is foglalkozott Vékás Lajos: VÉKÁS: i. m. (7. jegyzet), Harmadik fejezet.

9 VÉKÁS: i. m. (7. jegyzet), Első fejezet.

10 EURÓPAI BIZOTTSÁG: *Javaslat. Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a közös európai adásvételi jogról*. COM (2011) 635 végleges. Brüsszel, 2011.10.11.

11 A CESL-t hivatalosan ellenző államok Ausztria, az Egyesült Királyság, Finnország, Franciaország, Hollandia és Németország voltak.

Tanulmány

2. A Kodifikációs Bizottság reális célok kitűzésére törekedett a leendő törvénykönyv *tartalmi határainak* megvonasánál. Abból indultunk ki, hogy a szabályok egyazon törvénykönyvbe foglalása addig kívánatos és célszerű, amíg az összefoglalandó normák módszerbeli egysége fennáll, és amíg a rendszerbe illesztés a kodifikáció előnyeit: a rendszertani racionalitást, az ökonomikus és ellentmondásmentes törvényszerkesztést, az egységes terminológia biztonságát, a világos és áttekinthető megoldásokat hozza magával.¹² Ezt az elvet követve több jogintézmény esetében csak az általános szabályok kerültek a Ptk.-ba, a részletszabályok – ugyanúgy, mint a külföldi kódexekben¹³ – szándékoltan kívül maradtak. Így tudatosan külön jogszabályba kerültek például a szomszédjogi rendelkezések, a közös tulajdon társasházi formája, továbbá – főként – egyes szerződési altípusok: így a fuvarozásfajták, a bizalmi vagyonkezelés, a lakásbérlet, a biztosítási szerződés zömükben nem is magánjogi részletszabályai. Ezekben az esetekben a Ptk.-beli rendelkezések fő funkciója az, hogy megadják a részletszabályok elvi kereteit, és tudatosítsák a külön jogszabályokban lévő normák hierarchikus kapcsolatát a törvénykönyvvel: a bevezető rendelkezésekkel, a mögöttes dologi jogi, illetve szerződési jogi normákkal. Hasonló megfontolást követve csak egy vékony köldökzsinórral köti össze a Ptk. saját szabályait az *iparjogvédelem és a szerzői jog* anyagát rendező külön törvényekkel: a szellemi alkotások és egyéb szellemi javak védelmének alapvetően magánjogi természetét juttatja kifejezésre a törvény azzal, hogy megfogalmazza saját szabályainak a külön törvényekhez kapcsolódó háttérnorma jellegét (2:55. §). Az itt példázott normahierarchiát általános jelleggel emeli ki a Ptk., amikor kimondja, hogy a polgári jogi viszonyokra vonatkozó jogszabályokat e törvényvel összhangban kell értelmezni [Ptk. 1:1. § (1) bek.].

3. A *monista elv* elfogadásával a Ptk. a szerződési jogban el akarta kerülni a jogalanyok típusai szerinti szabályozás kódexen belüli és kódexen kívüli nem kívánatos rétegezését.¹⁴ Ennek érdekében a törvényhozó úgy alkotta meg a szerződések általános szabályait, hogy azok valamennyi jogalany kapcsolatát képesek legyenek rendezni. Az egyes szerződéstípusok szabályozásánál pedig a törvény mind az üzleti forgalomban, mind a magánszemélyek kapcsolataiban szerepet játszó szerződéstípusokkal szemben a professzionális üzleti élet követelményszintjét támasztja. Nem volt elkerülhető az egységes szabályozás bizonyos fokú megtörése a *fogyasztói szerződések* miatt. A fogyasztó javára külön jogokat megállapító rendelkezéseket tartalmaz a törvény mind a szerződések általános

szabályai között (a tájékoztatási kötelezettséggel kapcsolatban, az általános szerződési feltételekre vonatkozó normáknál, a kellékszavatosságnál, az elállási jognál stb.), mind bizonyos szerződéstípusok (zálogszerződés, garancia, kezesség stb.) körében. Ráadásul a fogyasztói szerződések európai uniós irányelvi szabályozása túlságosan tagolt, néha ötletszerű, ugyanakkor részletező, kauzisztikus és sűrűn változó; ezért nem alkalmas egy hosszú távra tervezett kodifikáció célkitűzéseinek megvalósítására. Emiatt az irányelvi szabályok többségét lehetetlen átültetni egy kódexigényű jogszabályba. Ebben a helyzetben a Ptk. azt a megoldást választotta, hogy csak az irányelvek maradandó magját építette be a kódexbe, és pedig tematikusan és többségében valamennyi szerződésre kiterjedő, általános hatállyal, a többi irányelvi rendelkezést pedig külön jogszabályokra hagyta.¹⁵ Ez a kényyszerű kompromisszum azzal a nemkívánatos, de elkerülhetetlen eredménnyel járt, hogy a szerződési jogi szabályok egy része a törvénykönyvön kívül rekedt. Ez a helyzet egészében véve a kisebbik rossznak tűnt.

4. A Ptk. alkotói tudatosan a létező, az *élő jogból* indultak ki, és csak ott és annyiban kívántak változtatni, ahol és amennyiben az a gazdasági és a társadalmi viszonyok követelményei szerint szükségesnek mutatkozott. Ennek az elvi jelentőségű módszertani kiindulópontnak megfelelően a Ptk. – ahol csak lehetséges – fenntartotta az 1959-es Ptk. szabályait, és azokat a külön törvények rendelkezéseinek integrálásával és a felsőbbirósági gyakorlat normatív formába öntésével egészítette ki. A Ptk. beépítette az 1959-es Ptk. több évtizedes felsőbbirósági gyakorlatának maradandó mondanivalót hordozó, tételes jogi szabályozást kívánó, kodifikációra érett eredményeit. Ezzel együtt a Ptk. tudatosan meg akarta *újítani* a magyar polgári jog – sok vonatkozásban élet vesztett – dogmatikai eszköztárát is. Az állami tulajdon dominanciája és a tervgazdálkodás viszonyai között nagyon leegyszerűsödött magánjogi forgalom szükségszerűen vonta maga után a jogdogmatikai megoldások árnyalatainak eltűnését, a kontúrok elhalványulását. Évszázadok óta ismert és alkalmazott magánjogi fogalmak éle csorbult ki, vált a nemegyszer igénytelen jogszolgáltatás áldozatává. A Ptk. ugyanakkor nem kívánta felesleges jogdogmatikai újításokkal bonyolítani a szabályozást; csak azokban a kérdésekben hozott változásokat, amelyekre árnyaltabb dogmatikai szemlélettel helyesebb válaszok adhatók. E kiinduló princípiumnak megfelelően: a Ptk. *átfogó kodifikáció eredményeként jött létre, új kódex, de csak részben jelent*

12 VÉKÁS: i. m. (7. jegyzet), Első fejezet.

13 A Porosz Landrecht (1794) totális szabályozási igényét és kauzisztikáját már a 19. századi klasszikus magánjogi kódexek elvetették.

14 Lásd VÉKÁS: i. m. (7. jegyzet), Második fejezet.

15 Lásd VÉKÁS LAJOS: *Über das europäische Verbrauchervertragsrecht und die Herausforderungen bei der Umsetzung*. In: National, international, transnational: Harmonischer Dreiklang im Recht. Festschrift für Herbert Kronke zum 70. Geburtstag (Hrsg. Benicke, Christoph – Huber, Stefan). Bielefeld, Gieseking Verlag, 2020. 1273–1282.

új jogot.¹⁶ Nem állhat nagyon messze a valóságtól Sárközy Tamás „leegyszerűsített” becslése: „teljesen új rendelkezést a Ptk. kb. egyharmada tartalmaz. A kétharmadot az eddigi, illetve az eddiget kissé módosító szakaszok képezik”; és egészében találó végkövetkeztetése: „a Ptk. evolutív jogfejlődés [...] eredménye.”¹⁷

III.

1. A *törvényhozás* szenttelen hétköznapi gyakorlata nem volt kíméletes az új kódex indulásánál. Szemléletes példa erre a 2013. évi CCLII. törvény¹⁸ 186. §-a, amely a 2013. évi XXVII. törvénnyel¹⁹ módosított Gyvt.²⁰ újonnan (a Ptk. elfogadása után) megállapított terminológiájához igazította a – még hatályba sem lépett – Ptk. családjogi könyvének szabályait, ahelyett, hogy fordítva teremtette volna meg a terminológiai egységet.²¹

Még indokolatlanabb és egyenesen *brutális* változtatást jelentettek a 2016-os módosítások, amelyekre a kódex hatálybalépése után alig két évvel került sor. Ezeket a változtatásokat az Igazságügyi Minisztérium készítette elő és – jónéhány kérdésben meghátrálva ugyan – keresztülerőszakolta azokat, annak ellenére, hogy alapvető jogpolitikai elvek szóltak a módosítás ellen, a Kúria Polgári Kollégiumának egyhangú állásfoglalása és komoly jogdogmatikai érvekre támaszkodó tanulmányok²² ellenezték a törvényi beavatkozást.

Az igazságügy-miniszterhez írt nyílt levelünkben kifejtettük, hogy a Ptk. tervbe vett módosítását alapvetően *téves jogpolitikai döntésnek* tartjuk; olyan súlyosan hibás lépésnek, amely a rendkívül káros, kapkodó törvényhozási gyakorlatot immár egy magánjogi kódex esetében is alkalmazni kívánja, és megfelelkezik a jogállamiság egyik alapvető attribútumáról: a *jogbiztonság* követelményéről. Hozzá tettük: „Mit várhatnak az állampolgárok és a gazdaság szereplői egy olyan jogalkotási filozófiától, amely – kormányváltás nélkül! – ilyen rövid, valódi gyakorlati ta-

pasztaalatokat még nem hozó időszak után módosítani akarja a jogrendszer egyik alappillérét. A jogkeresők elbizonytalanítása és a kódex tekintélyének lerombolása elviselhetetlenül nagy ár néhány jogértelmezési bizonytalanosság eloszlatására teendő dadogó kísérletért.”²³

A Polgári Jog 2016/5. számában közzétett tanulmányok közül Gárdos Péter – más témák értékelése mellett – görcső alá vette az újra bevezetni szándékolt *önálló zálogjogról* alkotott szabályokat. Végkövetkeztetése szerint az önálló zálogjog szabályai (más ellentmondások mellett) nem adnak garanciát az adós számára azzal a veszéllyel szemben, hogy a hitelező teljesítést követelhesen tőle az alapjogviszony alapján, noha az önálló zálogjog alapján már fizetés történt. A *hitelbiztosítéki jogot* érintő módosítási javaslatokkal foglalkozott Csizmazia Norbert is. Az ezen a területen tervezett valamennyi változtatást kritikai vizsgálat alá vette: a fiduciárius hitelbiztosítékok Ptk.-beli tilalmának elgyengítését, az önálló zálogjog és a vagyont terhelő zálogjog visszahozatalát és az óvadék szabályainak megváltoztatását. Gadó Gábor elemző írása a *jogi személyekre* vonatkozó szabályok változásának alapvető irányát bírálta. Lényeges kérdésekben fogalmazott meg kritikát Gárdos István a *folyószámlára és a fizetési számlára* vonatkozóan javasolt szabályokkal kapcsolatban. Kisfaludi András az *értékpapír magánjogi szabályozásának* radikális módosítására felhozott indokokat tette vizsgálat tárgyává, és megállapította, hogy a változtatásnak nincsenek meggyőző indokai. A tanulmányok elé írt *Bevezetésben* Vékás Lajos – többek között – arra mutatott rá, hogy a módosítások több ponton alapvetően török meg a kódex *koherenciáját*. Leszögezte: a minisztériumi Tervezet túlnyomó többségben olyan kérdésekben akarja megváltoztatni a szabályozást, amelyekben a Kódex előkészítése során széles körű érdemi viták és a szakmai szervezetekkel folytatott egyeztetések után született meg a Kodifikációs Bizottság javaslata, majd a Kormány és végül az Országgyűlés döntése.

A Kúria Polgári Kollégiuma 2016. február 6-án egyhangú állásfoglalást fogadott el, amelyben részletesen érvelt a *módosítás ellen*: azt idő előttinek és meggyőző indokokkal alá nem támasztottnak tartotta. A Kollégium véleménye szerint a Kódex megalkotói által alapos átgondolás után eldöntött koncepcionális kérdések újratárgyalása, a már lezárt viták újrainyitása csak akkor lehet indokolt, ha a gyakorlati tapasztalatok alapján egyértelműen bizonyosodik, hogy valamely törvényi megoldás nem működőképes, vagy ha a társadalmi-gazdasági viszonyok időközben bekövetkezett változásai azt egyértelműen szükségessé teszik. A Kollégium nézete szerint ilyen kivételes okokat a Minisztérium előterjesztése nem tartalmaz. Kapkodó módosítás helyett célszerűbb volna, ha a jogal-

16 Ugyanezt állapíthatjuk meg *mutatis mutandis* az 1959-es Ptk.-ról és az 1928-as Mtj.-ről is.

17 Lásd SÁRKÖZY TAMÁS: A régi, az új és a jövő az új magyar Ptk.-ban. In: Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve (szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. 40. és köv.

18 2013. évi CCLII. törvény egyes törvényeknek az új Polgári Törvénykönyv hatálybalépésével összefüggő módosításáról.

19 2013. évi XXVII. törvény a szociális és gyermekvédelmi tárgyú törvények Magyar Egyszerűsítési Programmal összefüggő módosításáról, valamint egyéb törvények módosításáról.

20 1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról.

21 Lásd SZEIBERT ORSOLYA kommentárját: In: Nagykomentár a Polgári Törvénykönyvhöz. 1. kötet (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Budapest, Wolters Kluwer, 2018. 659–938.

22 Az alábbi idézendő, a Polgári Jog 2016/5. számában közzétett tanulmányokon kívül lásd CSIZMAZIA NORBERT: Az eltűnt közhitelesség nyomában. Magyar Jog. 2016/3. sz. 129–147.

23 Lásd VÉKÁS LAJOS: Nyílt levél Trócsányi László igazságügy-miniszternek a Ptk. védelmében. Polgári Jog. 2016/1. sz.

Tanulmány

kalmazóknak kellő idő állna rendelkezésre az adott szabályrendszer logikájának, szabályozási elveinek a gyakorlatban törtéző elsajátítására, és csak ezt követően kerülne sor indokolt esetekben a szabályok pontosítására. A joggyakorlat bizonytalanságát eredményezi, ha a jogalkotó a hatálybalépést követő rövid idő elteltével és mértékadó jogalkalmazói tapasztalatok hiányában novelláris terjedelmű módosítást hajt végre. Egyáltalán nincs szükség törvénymódosításra olyan kérdésekben, amelyekben a helyes és a jogalkotói célnak is megfelelő egységes joggyakorlat bírói jogértelmezés útján kialakítható. Mivel a Kódex hatálybalépése óta eltelt rövid idő folytán a Kúriához alig érkeztek olyan egyedi ügyek, amelyekben a Ptk. rendelkezéseit kellett alkalmazni, a Kúria még nincs abban a helyzetben, hogy a Ptk. egyes vitás rendelkezéseivel kapcsolatban kifejttesse álláspontját, és ily módon biztosíthassa a jogalkalmazás egységét. A Polgári Kollégium meggyőződése, hogy a Minisztérium által felvetett kérdések jó része később sem fog törvénymódosítást igényelni, mert bírói jogértelmezéssel is megoldható. Jó példa erre a Jogi Személyről szóló Könyv rendelkezéseinek diszpozitív vagy kógens jellege. A célba vett reform olyan kérdésköröket is érint, amelyeknek megnyugtató eldöntése csak alapos előkészítés, további vizsgálatok és hatástanulmányok után lehetséges. A Minisztérium előterjesztésében javasolt változások egy részével a Kúria tartalmilag sem értett egyet. Állásfoglalását a következőképpen zárta: „Összegezve tehát a Kúria Polgári Kollégiumának véleménye szerint a Ptk. módosítása jelenleg nem időszerű, azt néhány év elteltével a jogalkalmazási tapasztalatok birtokában, alapos előkészítő munka után tartjuk csak lehetségesnek.”²⁴

2. Az Igazságügyi Minisztérium részben engedett a határozottan megfogalmazott érveknek, de a végül 30 szakaszra „zsugorodott” 2016. évi LXXVII. törvény²⁵ így is *alapvetően átírta a zálogjog és az óvadék szabályait, továbbá az értékpapírjogot*. Ennek teljes indokolatlanságát meggyőzően mutatták be az imént idézett tanulmányok. Külön említjük az *önálló zálogjog* visszaemelését a Ptk.-ba, ami annak ellenére történt, hogy a Kodifikációs Bizottság alaposan megfontolta annak megszüntetését. A zálogjog garanciális értékű járulékoságának lényeges követelménye ugyanis az, hogy a biztosított követelés jogosultja (a hitelező) és a zálogjogosult ugyanaz a személy legyen. A járulékoság elvének áttörése, a zálogjog önálló átruházásának lehetősége közismerten jelentős kockázatokat rejt magában, és ezért a törvény eredeti változata nem kívánta megengedni.²⁶ A Ptk. megoldásának helyességét bi-

zonyította, hogy az önálló zálogjog bölcsőjének tekinthető német jog is radikálisan visszalépett e téren [BGB²⁷ § 1192 (1a) bek.]. A Ptk. ráadásul tekintettel volt arra, hogy a megelőző években az önálló zálogjog alapján a jelzálogbankok egy önálló üzletágot alakítottak ki. Annak érdekében, hogy ez az üzletág ne veszítse el az indokoltnál nagyobb mértékben törvényi háttérét, a Ptk. bevezette a „különvált zálogjogot” (5:100. §). Ezt a kompromisszumos megoldást eredetileg a jelzálogbankok is elfogadták.

A Ptk.-módosítás jogászilag is *dilettáns* voltára még két példát említünk. Az egyik a *személyiségi jogok védelmére alkotott generálklauzula* újrafogalmazása. A kódex eredeti szövegében a törvényhozó tiszteletét kívánta kifejezésre juttatni az elődök előtt azzal, hogy szó szerint átvette az 1928-as Mtj.²⁸ (eredetileg már az 1915-ös Bizottsági Szövegben is szereplő és itt „világpremiernek” számító) klasszikus megfogalmazást: „Mindenkinek joga van ahhoz, hogy törvény és mások jogainak korlátai között személyiségét szabadon érvényesíthesse, és hogy abban őt senki ne gátolja” [Ptk. 2:42. § (1) bek.]. Ezt a klasszikusan tömör és egyben kellően nyitott normát teljesen fölöslegesen hígította fel a törvénymódosítás, redundáns módon olyan elemeket ékelve a mondatba, amelyek a nevesített személyiségi jogok között már szerepeltek. Joggal állapítja meg Székely László, hogy így a norma mind stilisztikailag, mind jogdogmatikailag silány megoldást eredményezett.²⁹ A másik példa a *fiduciárius hitelbiztosítékok* semmisségét kimondó szabály (6:99. §) sorsa. A fiduciárius biztosítékokat azért tekintette semmisnek a kódex eredeti szövegváltozata, mert azokkal a hitelező több jogot szerez az adós (és esetleges más hitelezők) rovására, mint amennyi a követelésének biztosításához valójában szükséges és jogilag indokolt; nevezetesen: megszerzi a legteljesebb jogi hatalmat biztosító tulajdonjogot, vagy – vételi joga alapján nyert hatalmassággal – egyoldalú nyilatkozattal megszerezheti azt, vagy pedig engedménnyezéssel a követelés feletti uralomhoz jut. A fiduciárius biztosítékok az adós és az adós többi hitelezője érdekeinek védelmét szolgáló szabályok megkerülésével járnak, gyakran kifejezetten a *lex commissoria* tilalmába ütköznek. A Ptk. eredeti szövege a zálogjogot tekintette az alapvető, az érintettek érdekeit kiegyensúlyozottan figyelembe vevő dologi hitelbiztosítéknak. A zálogjog nem fosztja meg az adóst tulajdonától, az érintettek (a hitelezők és az adós) érdekeit egyformán figyelembe veszi, és a zálogjogosult hitelező számára jogilag rendezett elsőbbségi kielégítési jogot biz-

Jog. 2016/5. sz.; GÁRDOS PÉTER: *Észrevételek a Ptk. tervezett módosításának egyes zálogjogi és kötelmi jogi rendelkezéseire*. Polgári Jog. 2016/5. sz.

27 Bürgerliches Gesetzbuch (német Polgári Törvénykönyv).

28 Magánjogi Törvénykönyv Javaslat.

29 Lásd SZÉKELY LÁSZLÓ kommentárját, In: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*, 1. kötet (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Budapest, Wolters Kluwer, 2020., a 2:42. § magyarázatánál.

24 Lásd: Kúria Polgári Kollégium kollégiumvezető 2016.EL.II.J.2.

25 2016. évi LXXVII. törvény a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény módosításáról.

26 Lásd CSIZMAZIA NORBERT: *A zálogjog és Ockham borotvája*. Polgári

tosít. A Ptk. eredeti szövege mindezek miatt a zálogjogi szabályozás mellett a fiduciárius megoldások jogi elismerését nem tartotta megengedhetőnek, és – minden jogalany viszonylatában – semmisnek nyilvánította azokat. Banki érdekcsoportok ezt a tilalmat – egyoldalúan elfogult szemlélettel – a hitelbiztosítéki rendszer indokolatlan beszűkítésének és a hitelezés akadályának tekintették. A módosító törvény 19. §-a – érdemi indokolás nélkül – elfogadta ezt a banki álláspontot, és a fiduciárius hitelbiztosítékok tilalmát leszűkítette azokra az esetekre, amelyekben fogyasztó nyújtja a biztosítékot. Az új szabály így csak a fogyasztó adóst védi, ebben a körben viszont – a rendelkezés lényegét félreértve – kiterjeszti a védelmet nem pénzkövetelés biztosítására is. A módosított Ptk. emellett a fogyasztót védelemben részesíti akkor is, ha a jogosulti pozícióban nem vállalkozás [Ptk. 8:1. § (1) bekezdés 4. pont], hanem magánszemély vagy vállalkozásnak nem minősülő jogi személy áll. Hangsúlyozni kell azonban: a fiduciárius hitelbiztosítékok tilalmának elsődleges célja nem a fogyasztók védelme kell, hogy legyen, hanem minden rendű adós és az adós többi hitelezőjének védelme. A tilalomnak ezen kívül jogbiztonságot kellene teremtenie az elvileg korlátlan tulajdonjog célhoz kötött felhasználásából, a jogi és a gazdasági tulajdon szétválásából fakadó bizonytalanságokkal szemben is. Ezek a célok pedig fogyasztónak nem minősülő személyek (adott esetben jogi személyek) hitelfelvétele esetében ugyanúgy megvalósítandók, mint fogyasztó fiduciárius szerződése esetén.³⁰

Meggyőződésünk, hogy a Ptk.-t módosító törvény nem kerül a magyar jogalkotás történetének elismerést érdemlő aktusai közé. Teljes egyetértéssel idézzük Sárközy Tamás véleményét: „A Ptk. hatálybalépése után megindult a »mozgalom« a Ptk. módosítására, amely törekvés elsősorban a zálogjog és más hitelbiztosítékok, valamint az értékpapírjog területét érintette. Véleményem szerint alapvető érdek fűződik a Ptk. stabilitásához, ezért csak nagyon kivételes esetben helyes a Ptk.-hoz hozzányúlni, azon régi jogelv alapján, hogy egy esetleg rossz rendelkezés fennmaradása is jobb, mint az állandóan változó jogszabály.”³¹

IV.

1. A jogirodalom élénk figyelemmel kísérte, konstruktív hozzájárulást jelentő írásokkal segítette a Ptk. megalkotását,³² és kellő empátiával, jobbító szándékkal követte a

hatálybalépést követően felmerült problémákat. Négy átfogó kommentár,³³ több, részproblémákat tárgyaló kötet és több tucat tanulmány foglalkozik az új törvénykönyvvel.³⁴ Egy-egy tanulmánykötetet szenteltek a Ptk. keletkezésének bemutatására³⁵ és bevezetésének elősegítésére,³⁶ egyet pedig már az alkalmazás kezdő lépéseinek értékelésére.³⁷

2. A Kúria kiemelkedő és példás szerepet játszott a Ptk. bírói gyakorlatának alakításában. Ameddig konkrét esetek eldöntésével nem tudott iránymutatást adni, a *Civilisztikai Kollégiumvezetők* Országos Tanácskozásának állásfoglalásain³⁸ keresztül segítette az új szabályok egységes értelmezésének megszilárdítását. Ezen kívül a Kúria elnöke kiváló elméleti és gyakorlati szakemberekből létrehozta az *Új Ptk. Tanácsadó Testületét*, amely rövid indokolással kísért vélemények megfogalmazásával számos kérdésben adott támogatást a bíróságoknak a felmerült vitás kérdések megválaszolásához.³⁹ A problémák nagy része egyszerű volt, jelentkezésük inkább a kezdeti „elfogódottsággal” volt magyarázható; néhány állásfoglalás ugyanakkor valódi értelmezési alternatívát döntött el, meggyőződésünk szerint helyesen.

3. A Ptk. eddigi bírói gyakorlatát ebben a tanulmányban két problémakörrel kapcsolatban mutatjuk be: a *sérelemdíjjal* (V. pont) és a *jogi személyekre vonatkozó szabályok diszpozitivitásával* (VI. pont) foglalkozunk. Egy harmadik exponált kérdéskör, a *szerződészegési kártérítési jog* bírói gyakorlatát egy külön tanulmányban foglaltuk össze.⁴⁰

Jogi Kodifikáció című periodikát, amelynek tíz évfolyama (1999–2008) közel másfélszáz írásával kifejezetten a kodifikációt szolgálta.

33 CSEHI ZOLTÁN (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv kommentárja*. Budapest, Menedzser Praxis Kiadó, 2014.; OSZTOVITS ANDRÁS (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. I–IV. kötet*. Budapest, Opten, 2014.; PETRIK FERENC (szerk.): *Polgári jog I–IV. Kommentár a gyakorlat számára (a 2013. évi V. törvény, a Ptk. kommentárja)*. Budapest, HVG-ORAC, 2018.; VÉKÁS LAJOS – GÁRDOS PÉTER (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, Wolters Kluwer, 2020. (Több kiadásban megjelent kommentár esetében a legújabbra hivatkozunk.)

34 Lásd Gárdos Péter átfogó bibliográfiái összeállítását: GÁRDOS PÉTER: *Válogatás a 2000 után megjelent polgári jogi témájú irodalomból*. In: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz, 2. kötet* (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Wolters Kluwer, Budapest, 2020.

35 VÉKÁS LAJOS (szerk.): *Fejezetek a Polgári Törvénykönyv keletkezéstörténetéből*. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2018.

36 VÉKÁS LAJOS – VÖRÖS IMRE (szerk.): *Tanulmányok az új Polgári Törvénykönyvhöz*. Budapest, CompLex, 2014.

37 GÁRDOS-OROSZ FRUZZSINA – MENYHÁRD ATTILA (szerk.): *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve*. Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet, 2019.

38 <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalások> (2020.11.20)

39 www.kuria-birosag.hu/hu/ptk (2020.11.20)

40 Lásd VÉKÁS LAJOS: *Szerződészegési kártérítési felelősség a bírói gyakorlatban*. Magyar Jog. 2020/10. 557–566. Vö. MENYHÁRD ATTILA – VERESS EMÓD: *Kontraktuális felelősség a magyar és a román polgári jogban*. Magyar Jog. 2020/5. 288–296. Egy további problémához: az *elévülés*

30 Lásd GÁRDOS ISTVÁN – GÁRDOS PÉTER: *Fidúcia és dologi biztosítékok – A fiduciárius hitelbiztosítékok helyzete a törvény módosításokat követően*. Polgári Jog. 2018/5. sz.; Vékás Lajos kommentárját: VÉKÁS: i. m. (3. jegyzet), a 6:99. §-nál.

31 Lásd SÁRKÖZY: i. m. (18. jegyzet) 42.

32 A Magyar Jog, a Jogtudományi Közlöny, továbbá a Gazdaság és Jog című folyóiratokban közölt írásokon kívül lásd különösen a Polgári

Tanulmány

V.

1. A személyiségi/személyhez fűződő jogok⁴¹ megsértésére alapított keresetek nyomban a Ptk. hatálybalépése után több kérdést vetettek fel a sérelemdíj⁴² iránti igények feltételeivel kapcsolatban.⁴³ A jogirodalom is élénk érdeklődést mutat az intézmény újításai és az általuk felvetett kérdések iránt.⁴⁴

A Ptk. túllépett azon az eredendő dilemmán, hogy a sértett egyáltalán *kárpótolható-e pénzzel a személyét ért sérelemért*. A feloldhatatlan ellenmondást jelentő filozófiai kérdés boncolgatása helyett a törvényhozó abból indult ki, hogy a gyakorlat igényli ezt a lehetőséget. Ezt az is mu-

magszakítására vonatkozó szabályok diszpozitív jellegéhez lásd VÉKÁS: i. m. (3. jegyzet), a 6:25. §-nál.

41 A Ptk. csak az embernek tulajdonít személyiséget: „fenség, észak-fok, titok, idegenség.” Ezért csak az ember vonatkozásában beszél személyiségi jogokról (Második Könyv, Harmadik Rész); jogi személyek esetében a személyhez fűződő jogokat védi: 3:1. § (3) bek. Egyszerűség kedvéért a továbbiakban csak személyiségi jogot említünk, de e fogalom alatt a jogi személyek személyhez fűződő jogait is értjük, kivéve, ha a védelem jellegénél fogva csak az embert illelheti meg.

42 Az új intézmény elméleti megalapozásához lásd LÁBADY TAMÁS: *A nem vagyoni kártérítés újabb bírói gyakorlata*. Budapest, ELTE Jogi Továbbképző Intézet, 1992.; LÁBADY TAMÁS: *Az eszmei és büntető kártérítés a common law-ban*. Állam- és Jogtudomány. 1994/1–2. sz. 69–112.; KÖLES TIBOR: *A nem vagyoni kár*. Budapest, HVG-ORAC, 1997.; GÖRÖG MÁRTA: *A fájdalomdíj mértékét befolyásoló körülmények összehasonlító elemzése a német joggyakorlat előtérbe helyezésével*. Jogelméleti Szemle. 2001/4. sz. www.extra.hu/jesz (2020.10.25.); BOYTHA GyÖRGY: *A személyiségi jogok megsértésének vagyoni szankcionálása*. Polgári jogi kodifikáció. 2003/1. sz. 3–6.; PETRIK FERENC: *A nem vagyoni kár megtérítése védelmében*. Polgári jogi kodifikáció. 2003/1. sz. 6–8.; PETRIK FERENC: *A személyiségi jogok az új Polgári Törvénykönyvben*. Magyar Jog. 2004/5. sz. 257–271.; VÉKÁS LAJOS: *Sérelemdíj – fájdalomdíj: Gondolatok az új Ptk. reformjavaslatáról a német jog újabb fejleményei tükrében*. Magyar Jog. 2005/4. sz. 193–207.

43 A Komplex Jogtárban található felsőbbbírósi ítéletek közül 2020. január 15-én közel száz aktuálisnak tartott döntés kapcsolódott a Ptk. 2:52. §-ához.

44 Lásd mindenekelőtt Székely László kommentárját: SZÉKELY: i. m., a 2:52. § magyarázatánál. Lásd továbbá MOLNÁR AMBRUS: *A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései*. Kúriai Döntések. 2013/7. sz. 744–748.; SÁRKÖZY TAMÁS: *Fordulat a magyar kártérítési jogban*. Magyar Jog. 2013/9. sz. 535–542.; VÉKÁS LAJOS: *Sérelemdíj az új Polgári Törvénykönyvben*. In: *Kárfelelősség és a reparáció lehetséges eszközei* (szerk. Juhász Zoltán). Budapest, Alapvető jogok biztosságának hivatala, 2013. 10–14.; LÁBADY TAMÁS: *A nem vagyoni kártérítés metamorfózisa sérelemdíjjá. A bírói gyakorlat kezdeti dilemmái*. Polgári Jog. 2016/2. sz.; SZABÓ CSILLA: *„A sérelem bére” – új bírói gyakorlat a nem vagyoni sérelem megtérítése kapcsán*. Polgári Jog. 2017/7–8. sz.; KEMENES István: *Az esély elvesztése mint vagyoni és nem vagyoni hátrány*. Magyar Jog. 2018/12. sz. 657–669.; PARLAGI MÁTYÁS: *A sérelemdíj iránti kereset elutasítása és a hátrány kutatása*. Jogtudományi Közöny. 2018/9. sz. 369–379.; SZABÓ KLÁRA: *Az új Ptk. a Fővárosi Ítéltábla gyakorlatában*. Polgári Jog. 2018/11–12. sz.; FÉZER TAMÁS: *Megőrizve megszűntetni! A sérelemdíj bevezetésének korai tapasztalatai*. In: *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve* (szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. 125–131.; PATAKI ÁRPÁD: *Anyahajó vagy gyorsnászád? A személyiségi jogi perek bírói gyakorlatának változásai az új Ptk. hatálybalépését követően*. In: *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve* (szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. 133–138.; SZEGHŐ KATALIN: *Sérelemdíj – kérdések és kezdeti tapasztalatok*. Magyar Jog. 2020/3. sz. 136–145.

tatta, hogy a nem vagyoni kártérítést „elvi alapon kizáró” 1959-es Ptk.⁴⁵ bírósági praxisában is megjelent a nem vagyoni sérelem vagyoni szankcionálása, bűjtatottan, az általános kártérítés⁴⁶ „álsruhájában”.⁴⁷

A jogalkotó a bírói gyakorlat judíciumára bízta azt a kérdést, hogy mennyiben lehet pönális tartalma a sérelemdíj alkalmazásának. A törvény maga a sérelemdíj mértékének meghatározásával kapcsolatos szempontok példálózó felsorolásánál, a 2:52. § (3) bekezdésben juttatja kifejezésre, hogy a sérelemdíjnak lehet magánjogi büntetés funkciója is. A kódex bírói gyakorlata elfogadja a kettős funkciót, és a *reparáció* mellett adott esetben *prevenatív célzatú magánjogi büntetést* is tulajdonít a sérelemdíjnak.⁴⁸ Megjegyzendő mégis, hogy a Ptk. nem utolsósorban büntető jellege miatt mellőzte a „közérdekű bírság”⁴⁹ és az „állam javára marasztalás” fenntartását.⁵⁰ Ez pedig óvatosságra int a sérelemdíjnak magánjogi büntetéséként való alkalmazásánál. Feltétlenül egyetértünk ezért a bírói gyakorlatban megjelenő azon állásponttal, hogy ha a nem vagyoni sérelem kompenzálására nincs szükség, a sérelemdíjnak pusztán magánjogi büntetéséként való alkalmazása nem helyeselhető.⁵¹ Az itt képviselt álláspont alapján nem tűnik igazolhatónak az az ítéleti állásfoglalás, amely egyazon jogsértéssel történt többfajta személyiségi jogsérelmet (és hátrányt) magasabb összegű sérelemdíjjal szankcionált.⁵²

45 Az 1959-es Ptk. nem ismerte el a nem vagyoni sérelem vagyoni következménnyel történő szankcionálását; ezt a lehetőséget az 1977-es Novella (1977. évi IV. törvény a Magyar Népköztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény módosításáról és egységes szövegéről) 1978. március 1-jétől nyitotta meg. Az 1959-es Ptk. 355. § (4) bekezdése szerint: „Kártérítés címén a károkozó körülmény folytán a károsult vagyonában beállott értékcsökkenést és az elmaradt vagyoni előnyt, továbbá azt a kárpótlást vagy költséget kell megtéríteni, amely a károsultat ért vagyoni és nem vagyoni hátrány csökkentéséhez vagy kiküszöböléséhez szükséges.”

46 1959-es Ptk. eredeti számozás szerinti 358. §. (2) bekezdése, 1979. március 1-jétől 359. §-a.

47 Lásd Zoltán Ödönnek az általános kártérítéshez kapcsolódó megállapítását: „E rendelkezés alapján az ítélkezési gyakorlat úgy alakult, hogy az általános kártérítés keretében valójában megtérítésre kerülhetnek olyan károk is, amelyeket régebbi jogunkban az eszmei károk közé soroltak, vagy legalábbis amelyek ezektől nem igen voltak elválaszthatók.” ZOLTÁN ÖDÖN: *Felelősség a szerződésen kívül okozott károkért é. n. (1975 ősz)* [HU_MNL_OL_XIX_E_1_c_40035_1977_XII. pp. 800–861] In: *Az Igazságügyi Minisztérium iratanyaga az 1959-es Polgári Törvénykönyv 1977. évi novellájának előkészítésével és hatályba léptetésével kapcsolatban*. II. kötet. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2018. 733.

48 A nem vagyoni kártérítéssel kapcsolatban: BDT2002. 692.; BH2020. 238; a sérelemdíjjal kapcsolatban: BH2020. 235; BH2019. 268; BDT2019. 4015, PJD2016. 17. Ennek alkotmányos veszélyeihez lásd FÉZER: i. m. 130. és köv.

49 Lásd Székely László kommentárját: SZÉKELY: i. m., a 2:51. § előtt.

50 Lásd MENYHÁRD ATTILA: *Az állam javára marasztalásról*. Polgári Jogi Kodifikáció. 2003/4. sz. 30–37.

51 Így a Fővárosi Ítéltábla 32.Pf. 21.106/2016/7-II. sz. ítélete.

52 BH 2020.238.

2. A Ptk. két elvi változtatást hajtott végre e körben. Egyrészt a nem vagyoni sérelem vagyoni szankcionálását a személyiségi jogok védelméhez kapcsolta, és elvi alapon elválasztotta a vagyoni károk következményeként definiált kártérítéstől. Másrészt kiiktatta a sérelemdíj feltételei közül a *hátrány* bizonyítottságának megkövetelését [Ptk. 2:52. § (1) és (2) bek.]. Az utóbbi változtatás mögött a törvényhozónak az a megfontolása állt, hogy ne terheljük a sértettet a hátrány bizonyításának ódiomával, és ne tegyük ki őt a bizonyítás terhével nemritkán együtt járó további lelki megrázkódtatásnak, nem egyszer kifejezetten megalázó helyzetnek. Ezt az anomáliát már egyes korábbi, a nem vagyoni kártérítéshez kapcsolódó bírósági ítéletek is érzékelték. Ezek a döntések szembe mentek az uralkodó bírói gyakorlattal, amely viszont következetesen elvárta a sértettől a hátrány bizonyítását.⁵³ A kivételek közé tartoztak az olyan felsőbbbírósági ítéletek, amelyek az 1952. évi Pp.⁵⁴ 163. § (3) bekezdése szerinti „*köztudomású ténynek*” tekintették a személyiségi jogsértésből fakadó hátrányt. Köztudomásúként kezelték a bíróságok a hátrányt például szerzői mű jogosulatlan felhasználásánál, titoksértés vagy képmással való visszaélés esetén, az életminőség kedvezőtlen alakulása vagy az ismeretségi körben magyarázkodásra kényszerülés miatt, a személyes adatok jogosulatlan felhasználásával a magánszférába történő kirívó beavatkozás esetén, a közösségi oldalon létrehozott felhasználói felületen keresztül bántó, lealacsonyító, lekicsinylő tartalmú közlés miatt, „az egyenlő bánásmód követelményének megsértése” esetén.⁵⁵ (Megjegyezzük: a „hátrányos megkülönböztetés” tényállásában a „hátrány” eleve fogalmi elemnek tekinthető.) A változást jelezte az az ítélet is, amely a nem vagyoni kártérítés megítéléséhez nem kívánta meg a sértettet ért hátrány bizonyítását, hanem a hátrányt és annak súlyosságát csak a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapításánál vette figyelembe.⁵⁶

A Ptk. elvi jellegű szemléletváltozása és a sérelemdíj iránti tömeges igények kezdetben – érthetően – némi bizonytalanságot okoztak a bírósági gyakorlatban. A problémák két irányban jelentkeztek. Az ítéletek egy részében még visszaköszönt a Ptk. előtti gyakorlat, és megkövetelték a hátrány sértett általi bizonyítását.⁵⁷ A másik szélsőséget az a felfogás képviselte, amely szerint a jogsértés tényének megállapítása esetén valamilyen összegű sérelemdíj mindenképpen jár. Ez utóbbi álláspontot támogatta a Fővárosi Ítéletábla Polgári Kollégiumának 1/2013. (VI. 17.) kollégiumi véleménye, amely azt mondta ki, hogy „a Ptk.-ban a sérelem bekövetkezését a jogalkotó a

jogsértés megvalósulásával vélelmezi, ezért azt bizonyítani nem kell”.⁵⁸ Kezdetben a konkrét ítélkezési gyakorlat is elmozdult ebbe az irányba,⁵⁹ bár korántsem egységesen.⁶⁰ Nyilvánvaló ezzel szemben, hogy a Ptk. nem akarta a sérelemdíjat minden apró, jelentéktelen jogsértés esetén lehetővé tenni, még kevésbé kívánt utat nyitni a visszaélészerű, „üzletszerű” sérelemdíj iránti kereseteknek.⁶¹ Helyeselhető ezért a Kúria döntése: „A személyiségi jogsértés megállapításának nem automatikus következménye a sérelemdíj megítélése. A körülmények bírói mérlegelése adott esetben azt is eredményezheti, hogy a jogsértő nem kötelezhető sérelemdíj megfizetésére.”⁶² Egészében is azt kell megállapítanunk, hogy a bírói gyakorlat derekasan helytállt,⁶³ és viszonylag gyorsan megtalálta a kiegyensúlyozott ítélkezést biztosító utat a kezdetben nehezen kezelt *bagatellügyek kiszűréséhez*.⁶⁴

3. A Ptk. sérelemdíj-felfogása mögötti jogalkotói szándék megértéséhez egy fontos mozzanatot kell kiemelni: a törvény csak a *hátrány* bizonyítottságát vette ki a sérelemdíj alkalmazásának feltételei közül, de a *személyiségi sérelem* létét változatlanul megkívánja. E tekintetben a sérelemdíj törvényi feltételei alapvetően különböznek a személyi jogsértéshez fűződő objektív szankciók alkalmazásának feltételeitől,⁶⁵ mivel ez utóbbiak már a „*jogsértés pusztá ténye*” esetén alkalmazhatók.⁶⁶ Az új szabály tehát adott esetben akkor is lehetőséget ad sérelemdíj megítélésére, amikor nem bizonyított, hogy a sértettet valamilyen hátrány érte, de személyiségi sérelem megállapítható. Ezt az értelmezést alkalmazta kiválóan az Új Ptk. Tanácsadó Testülete, amikor a következő véleményt fogalmazta meg: „A Ptk. 2:52. § (1) bekezdés második fordulatának helyes értelmezése szerint a sérelmet szenvedett fél »az őt ért nem vagyoni sérelemért« követelhet sérelemdíjat, azaz a nem vagyoni sérelem bekövetkezése a sérelemdíj megítélésének feltétele. A Ptk. 2:52. § (2) bekezdésének a

58 Molnár Ambrus tanulmánya mintha egy korábbi legfelsőbb bírósági álláspontot (BH 2011.248.) követne; szerinte a Ptk. megdönthetetlen vélelmet állított fel amellet, hogy minden személyiségi jogsértés hátránnyal jár, és ezért jogsértés esetén jár sérelemdíj, a hátrányt csak a nem vagyoni kártérítés mértékének megállapításánál kell figyelembe venni: MOLNÁR AMBRUS: *A sérelemdíj elméleti és gyakorlati kérdései*. Kúriai Döntések. 2013/7. sz. 746.

59 Lásd pl. a Fővárosi Törvényszék által 70.P. 20.229/2015/3. sz. alatt elsőfokon, a Fővárosi Ítéletábla által 2.Pf. 20.586/2015/3/II. sz. alatt másodfokon elbírált, és a Kúria által felülvizsgálati eljárásban Pfv. IV.20.903/2016/7. sz. alatt helybenhagyott ügyet.

60 Ellentétes ítéleti állásfoglalást lásd pl. a PJD2016. 1. sz. és a PJD2016. 14. sz. ügyben.

61 A kezdeti bizonytalanságból származó csekély összegű sérelemdíjak példái lásd SZABÓ: i. m.

62 BH2016. 241; hasonlóan Fővárosi Ítéletábla 32.Pf. 21.106/2016/7-II.

63 Ugyanígy értékel Szeghő Katalin is: SZEGHŐ: i. m. 145.

64 Lásd SZABÓ: i. m.

65 2:51. § (1) bek.

66 Így foglalt állást – helyesen – pl. a Szegedi Ítéletábla ítélete: BDT 2018. 3821; ugyanígy BDT 2017.3657; BDT 2018.3809.

53 BH 1996.304; EBH 2000.191; EBH 2000.300; EBH 2000.302; BH 2010. 94; BH 2013.98.

54 1952. évi III. törvény a polgári perrendtartásról.

55 BH 1995.273; BDT 2004.10; Kúria Pfv.IV.20.510/2010/3; BH 2020.238.

56 BH 1996.304; BH 2011.248.

57 Lásd pl. a Fővárosi Ítéletábla 32.Pf. 20.039/2017/3-II. sz. alatti ítéletét.

Tanulmány

»jogsértés tényén kívül további hátrány bekövetkeztének bizonyítása nem szükséges« fordulata mentesíti a felperest a hátrány bizonyításának eljárásjogi kötelezettsége alól, de nem vagyoni sérelem hiányában nem teszi lehetővé sérelemdíj követelését.⁶⁷ Ez az állásfoglalás megerősítette a felsőbb bírósági gyakorlatnak azt az irányát, amely nem támogatta jelképes összegű sérelemdíj megítélését, mert a sérelemdíj céljával azt nem tartotta összeegyeztethetőnek, hiszen egy ilyen sérelemdíj nem alkalmas sem a sérelem kompenzálására, sem pedig a jogsértéstől visszatartó preventív hatás kifejtésére. A Tanácsadó Testület álláspontját követi a bírói gyakorlat is.⁶⁸ A személyiséget ért sérelem mibenlétét plasztikusan írja körül a Győri Ítéletábra ítéletének következő megállapítása: „A sérelemdíj alkalmazásához szükséges nem vagyoni sérelem *testi vagy lelki* változásokban, illetve a személyiséget körülvevő társadalmi, természeti környezetnek a *személyiségre hátrányos* megváltozásában manifesztálódhat.”⁶⁹

4. Maga a Ptk. kimondja, hogy nem állapítható meg a magatartás *jogsértő jellege*, ha abba a sérelmet szenvedett fél beleegyezett [2:42. § (3) bek.]. Egyetértéssel idézhetjük továbbá a Tanácsadó Testület álláspontját, amely szerint nem jogsértő a magatartás, ha azzal a jogsértő alperes törvényes kötelezettségének tesz eleget, vagy ha a sértett felperes által a magatartás eredményeként elszenvedett érdeksérelem azoknak a kockázatoknak a körébe tartozik, amelyek bekövetkezésével a mindennapi életben – az alperes magatartásától függetlenül is – számolni kell. A sérelmet szenvedett fél által adott hozzájáruló nyilatkozat értelmezése során a szűkítő értelmezés indokolt.

A személyiségi jogsértésnek *okozati összefüggésben* kell lennie a személyiségi sérelemmel, és azt a sértettnek kell bizonyítania.⁷⁰ A releváns személyiségi jogsértés megállapítása esetén a személyiséget sértő alperesnek kell *kimentenie* magát a vonatkozó deliktuális (6:519. §, 6:535. §) vagy kontraktuális (6.142. §) felelősségi mérce szerint.⁷¹ Abban az esetben, ha a személyiségi jogsértést személyfuvarovási (esetleg: utazási) vagy más szerződés megszegése valósítja meg,⁷² a Ptk. 2:52. § (2) bekezdésé-

ben foglalt utaló szabály folytán a sérelmet okozó fél akkor nem köteles sérelemdíj fizetésére, ha a felelősség alól a Ptk. 6:142. §-ában foglalt, a szerződésszegésért való felelősség alóli kimentés feltételeit bizonyítja. Mivel azonban a sérelemdíj nem kártérítés, a Ptk. 6:143. §-ában foglalt, a szerződésszegéssel okozott kár megtérítésének mértékére vonatkozó szabályok a sérelemdíj fizetése iránti kötelezettségre nem alkalmazandók.

A jogsértő *mentesülhet* a sérelemdíj-fizetési kötelezettség alól abban az esetben is, ha bizonyítja, hogy a jogsértéssel okozati összefüggésben a felperest nem érte olyan súlyú nem vagyoni sérelem, amely sérelemdíj megítélését indokolná. Ez utóbbi következtetésre a bíróság a Pp.⁷³ alapján is eljuthat, ha arról hivatalból tudomása van, vagy az köztudomású ténynek tekintendő. Ezen kívül a sérelemdíj iránti igény nem vagyoni sérelem megállapítása esetén is elutasítható azzal az indokkal, hogy a személyiségi sérelem szankcionálására az adott esetben elegendő egyéb jogkövetkezményeknek (az objektív szankcióknak, azok valamelyikének, esetleg kártérítésnek) az alkalmazása, és sérelemdíj megítélésére ezért nincs szükség.⁷⁴ Ebben a felfogásban született a Szegedi Ítéletábra ítélete, amely a bagatell-ügyek kirekesztése céljából kimondja: „Ha az elszenvedett sérelem nem olyan mértékű, amely a sértett fél oldaláról [...] pénzbeli ellensúlyozást, a jogsértő oldaláról pedig magánjogi szankciót igényelne, sérelemdíj alkalmazásának nincs helye.”⁷⁵ Ha pedig – mint a gyakorlatban nem ritkán – kizárólag sérelemdíj iránti igényt terjeszt elő a sértett felperes, véleményünk szerint a keresetet azzal lehet elutasítani, hogy az adott esetben a jogsértés megállapítása – mint objektív szankció [Ptk. 2:51. § (1) bek. a) pont] alkalmazása – mellett a sérelem kompenzálásához sérelemdíj megítélése nem szükséges. A jogsértés meglétét ugyanis a bíróságnak akkor is vizsgálnia kell, ha a keresetben csak sérelemdíjat kérnek.

A Ptk. a sérelemdíjat egyértelműen *pénzben teljesítendő* szankciónak tekinti,⁷⁶ és *mértékének* megállapításához az eset összes körülményeinek vizsgálatát írja elő a bíróság számára. A Ptk.-ban a sérelemdíj összegének meghatározásánál példászerűen kiemelt mérlegelendő szempontok: a jogsértés súlya, ismétlődő jellege, a felróhatóság mértéke, a jogsértésnek a sértettre és környezetére gyakorolt hatása. Véleményünk szerint az új Ptk. koncepcionális változtatása nem zárja ki azt, hogy a sérelemdíj összegének megállapításánál jelentőséghez juthasson a sértettet ért hátrány és annak mértéke is. Mint más összefüggésben említettük, nem tűnik helyesnek az az ítéleti állásfoglalás, amely egyazon jogsértéssel történt többfajta szemé-

67 www.kuria-birosag.hu/hu/ptk (2020.10.03.)

68 BH 2016.241; BDT 2018.3821; BDT 2017.3657; PJD 2017.3; PJD 2017.9; PJD 2016.14.

69 PJD 2017.3.

70 A BH 2020.238. sz. alatt közzétett esetben nem lehetett könnyű megállapítani az okozati összefüggést az „alacsonyabb színvonalú oktatás” miatt megállapított jogsértés és a személyiségi sérelem (a hátrány) között. Kérdéses ezen kívül ebben az ügyben az, hogy „az egyenlő bánásmód követelményének megsértése” mellett lehet-e külön sérelemként értékelni az „alacsonyabb színvonalú oktatást”, ha a jogsértés maga ugyanaz a cselekmény.

71 A bírói gyakorlat hibátlanul alkalmazza a különböző tényállásokra illő eltérő: felróhatósági, veszélyes üzemi vagy szerződésszegési kimentési klauzulákat: BH 2018.13; BH 2018.141; BDT 2019.4002; BDT 2019.4041; PJD 2017.17.

72 Lásd KECSKÉS LÁSZLÓ: *Nem vagyoni sérelmek szerződésszegési jogalapon*. Jogtudományi Közlöny. 1980/1. sz. 16–26.

73 2016. évi CXXX. törvény a polgári perrendtartásról.

74 Így pl. a Fővárosi Ítéletábra 32.Pf. 21.106/2016/7-II. sz. ítélete.

75 BDT 2017.3657.

76 Ezt a jogkérdést kellett eldöntenie a Kúriának felülvizsgálati eljárásban nem vagyoni kártérítés tekintetében: BH 2020.238.

lyiségi jogsérelmet (és hátrányt) magasabb összegű sérelemdíjjal szankcionált.⁷⁷

5. A jogirodalomban Sárközy fölvetette, hogy a személyiségi jogok fogalmi határainak indokolatlan kitéréséhez vezethet a Ptk. megoldása, amely ebbe a körbe vonta a sérelemdíj intézményét.⁷⁸ A Ptk. az Alkotmánybíróság fogalom meghatározásából indult ki, amely a nem vagyoni kártérítés intézményét „jogtörténeti és jogösszehasonlító vizsgálatok” alapján „a személyiséget ért sérelmek esetére rendelt polgári jogi jogvédelmi eszköznek” minősítette, és alkalmazása első feltételének valamely személyiségi jog megsértését tekintette.⁷⁹ Ezért a Ptk. szerkezeti elválasztotta a sérelemdíjat a kártérítési jogtól, és a személyiségi jogok megsértésének szankciói között helyezte el azt.⁸⁰ A bírói gyakorlat valóban bővíti a személyiségi jogok körét annak érdekében is, hogy adott esetben sérelemdíj iránti igényről is dönthessen, de ez nem jelent gondot.⁸¹ Az emberi méltóságra mint e jogok anyajogára épülő jogvédelmi generálklauzula [Ptk. 2:51. § (2) bek.] okos értelmezés mellett szilárd kiindulópontot jelent ehhez. A személyiségi jogok átgondolatlan bővítése azonban – már csak az alaptalan sérelemdíj-igények elkerülése érdekében is – nem kívánatos. Szeghő tanulmánya a bírói gyakorlat eddigi eredményeinek összegzése alapján mutatja be, hogy a judikatúra mely kérdéseket vonta be a személyiségi jogvédelem körébe, mely irányokba nem terjesztette ki ezt a jogvédelmet, és melyek a még eldöntésre váró határesetek. Ez utóbbiak között említi a kapcsolattartási jog megsértését, a vérségi származás megismerésének jogát, az utazási szerződés megszegésével okozott személyiségi jogsérelmeket⁸² és az elvesztett esély miatti nem vagyoni jogsértés területét.⁸³ Ezekhez a még megoldandó problémákhoz feltétlenül hozzá kell számítani a

hozzátartozó elvesztése miatti sérelmeket is.⁸⁴ A legnagyobb probléma pedig ma még beláthatatlan; nem lehet megmondani, hogy a magánjogi személyiségvédelem miként lesz képes kezelni a digitális térben felmerülő egyre súlyosabb adatvédelmi kihívásokat, például a szociális hálókon elkövetett jogsértéseket.⁸⁵

VI.

1. A Ptk. által a korábbi joghoz képest végrehajtott módosítások közül minden bizonnyal az egyik legnagyobb horderejű változtatás a jogi személyekre vonatkozó szabályozásban történt, amelyet Kisfaludi András dolgozott ki.⁸⁶ Új a szabályozás szerkezeti felépítése, a szabályok több szinten elhelyezett rendszere. Az első rétegben helyezkednek el a valamennyi jogi személyre irányadó általános szabályok, a másodikban pedig az egyes jogi személyekre szabott rendelkezések. Ez utóbbiakon belül a gazdasági társaságoknál a törvény (mintegy közbeiktatott normaréteggént) külön képez egy általános részt a valamennyi társasági formára alkalmazandó közös szabályokból. A gazdasági társaságok⁸⁷ szabályozásánál már maga a kódexbe történt integrálás is jelentős változást jelentett, és megosztotta a jogászi közvéleményt.⁸⁸

E rendszertani újításoknál sokkal lényegesebb a Ptk.-ban a normák kógens-diszpozitív jellege terén alkalmazott megoldás. A Ptk. – az áruszerződések szabályozásához hasonlóan – a jogi személyek körében is a lehető legnagyobb szabadságot akarja biztosítani az alapítóknak, illetve a tagoknak, minél szélesebb körben kívánja biztosítani az érintettek autonómiáját. Ennek a célkitűzésnek a jegyében garantálja a törvény a jogi személy létesítésének szabadságát [Ptk. 3:4. § (1) bek.], azzal a megszorítással, hogy – szemben az áruszerződések világával – itt típuskénszerű érvényesül.⁸⁹ A tartalomalakítás szabadságát pedig az biztosítja a törvényben, hogy a jogi személyekre vonatkozó szabályok jelentős hányada a felek számára engedő, diszpozitív jellegű [Ptk. 3:4. § (2)–(3) bek.]. A normák szá-

77 BH 2020.238.

78 SÁRKÖZY: i. m. (45. jegyzet) 537. és köv. Ellenkező irányú veszélytől tart FÉZER Tamás, vagyis attól, hogy a bíróságok a személyiségi jogok szűkítő értelmezésével fogják korlátozni a sérelemdíj-igényeket. Lásd FÉZER: i. m. 127. A bírói gyakorlat – véleményünk szerint – eddig inkább Sárközy álláspontját igazolta, a judikatúra folyamatosan bővíti a személyiségi jogok körét. Véleményünk szerint kérdéses tényállás az „alacsonyabb színvonalú oktatás” mint személyiségi jogsértés, lásd a BH 2020.238. sz. alatt közzétett ügyet.

79 34/1992. (VI. 1.) AB határozat, Indokolás III. 3.2. pont.

80 A bírói gyakorlathoz lásd PJD 2019.35; PJD 2016.17.

81 A jogsértés megállapítására adott esetben a generálklauzula (2:42. §) alapján is sor kerülhet: Kúria Pfv.IV.20.893/2018/6.

82 Ehhez lásd az Európai Bíróság C-168/00 sz. Leitner ítéletét (ECLI: EU:C:2002:163); vö.: holland Burgerlijk Wetboek (Polgári Törvénykönyv) 7:510. cikk.

83 SZEGHŐ: i. m. 137–140. Az esély elvesztése mint személyiségi jog problémájához lásd JÓJÁRT ESZTER: Az esély elvesztése mint kár? Jogtudományi Közöny. 2009/12. sz. 518–533.; BODANOVICH KLÁRA: A gyógyulási esély elvesztése mint kár, a bírói gyakorlat tükrében. Iustum Aequum Salutare. 2014/3. sz. 29–49.; KEMENES: i. m. 657–669.; DÖME ATTILA: A gyógyulási esély csökkenésével kapcsolatos ítélkezési gyakorlat vizsgálata. Forum Sententiarum Curiae. 2019/1. sz. 8–10.

84 Lásd FÉZER: i. m. 129. és köv.

85 Lásd PATAKI: i. m.

86 Lásd KISFALUDI ANDRÁS kommentárját, in: Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz. 1. kötet (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Wolters Kluwer, Budapest, 2020., III. Könyv, Első Rész, Harmadik-Ötödik Rész.

87 A Ptk. felfogása szerint a szövetkezeteket tevékenységük célja és a változó tagsággal összefüggő változó tőke megkülönbözteti ugyan a gazdasági társaságoktól, de az utóbbiakhoz hasonlóan „a szövetkezeteknél is a tagok közös kockázatára végzett üzletszerű gazdasági tevékenység folyik”. Lásd KISFALUDI: i. m., a 3:325. § magyarázatánál.

88 Lásd SÁRKÖZY TAMÁS: Gazdasági társaságok a Polgári Törvénykönyvben? Magyar Jog. 2008/12. sz. 796–802.

89 Változatlanul követhető például a Legfelsőbb Bíróságnak az a Ptk. előtti döntése, amely szerint a „csendestársi” jogviszony létesítésére irányuló megállapodás semmis társasági szerződésnek minősül: BH 1999.16.

Tanulmány

mottevé részének diszpozitív volta jelentős változás a korábbi szabályozáshoz képest. Különösen az egyesületi, a szövetkezeti és a részvénytársasági jogban megszokottak volt tekinthető a normák kógens jellege. A gazdasági társaságokról szóló első törvény (Gt.)⁹⁰ a Ptk.-hoz hasonló diszpozitív alapállást választott ugyan, de a második Gt.⁹¹ és a harmadik Gt.⁹² főszabályként a rendelkezések kógeniáját mondta ki, és tételesen meghatározott esetekben engedett eltérést az alapítóknak/tagoknak.

A Ptk. abból indult ki, hogy a törvényhozó nem képes előre látni a jövőbeni jogi személyek alapítói/tagjai tízezeinek elképzeléseit, terveit, ötleteit. Következésképpen a törvény alapállása nem lehet az, hogy maga határozza meg azokat az eseteket, amelyekben a felek eltérhetnek szabályaitól. Ehelyett a lehető legtágabb körben teret kell nyitni a jogi személyt létrehozó alapítók, illetve a működtető tagok autonómiájának minden olyan kérdésben, amely kizárólag az ő ügyük. Ilyennek tekinti a törvény a jogi személy tagjai, illetve alapítói egymás közötti és a jogi személyhez fűződő viszonyát érintő, továbbá a jogi személy szervezetére és működésére vonatkozó kérdéseket. Ezért az e kérdéseket szabályozó normák első megközelítésben diszpozitív jellegűek [Ptk. 3:4. § (2) bek.]. A másik oldalról szemlélve a problémát, kógens normákkal csak olyan kérdésekben szab gátat a Ptk. a felek autonómiájának, amelyekben „kívülállók” érdekeinek védelme ezt indokolja. Ahol ilyen érdekek nem forognak fenn, az érintettek számára elegendő eltérést engedő szabályokat ajánlani. Ennek megfelelően a jogi személy tagjai, illetve alapítói csak akkor nem térhetnek el a törvény rendelkezéseitől, ha az eltérést a törvény tiltja [Ptk. 3:4. § (3) bek. a) pont], ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy ha az eltérés a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza [Ptk. 3:4. § (3) bek. b) pont].⁹³

2. A Ptk. változtatását a jogászok egy része nemcsak a megszokottól eltérő javaslatnak gyakran kijáró ellenérzéssel fogadta, hanem a gyakorlatban nem, illetve nehezen alkalmazhatónak találta.⁹⁴ Voltak olyan hangok is,

amelyek szinte pánikszzerű félelmet sugalltak, és a szabályozás alkalmazhatatlanságát jósolták. Az aggályok nem igazolódtak.⁹⁵ Az egyesületekre vonatkozó szabályokat ugyan 2016-ban – részben emiatt – módosítani látták szükségesnek,⁹⁶ de egészében véve a felsőbb bírósági gyakorlat – törvényhozói beavatkozás nélkül – példás kreativitással megválaszolta a gyakorlatban jelentkező értelmezési kérdéseket. Nyomban a Ptk. hatálybalépése után segítették a szabályok értelmezését a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21–23-ai Országos Tanácskozásának állásfoglalásai. Az Új Ptk. Tanácsadó Testülete mindössze két kérdésben találta indokoltnak, hogy véleményt fogalmazzon meg a jogi személyek szabályainak értelmezésével kapcsolatban [Ptk. 3:4. § (3) bek. és 3:37. § (1) bek., valamint 3:24. § (1) bek.].

A társasági jogban eleve nem merült fel annyi probléma, mint amennyivel a kételkedők számoltak, mert a társasági szerződések közel 90%-át szerződés minta alapján, formanyomtatványon kötik, és ezeknél a szerződéskötéseknél a törvénytől való esetleges eltérés nem vethet fel kétségeket.⁹⁷ Az e körön kívül jelentkező kérdések megválaszolásánál a mértékadó ítélőtáblai gyakorlat – helyesen – a következő logikai gondolatmenetet, „objektív tesztet” követi.⁹⁸

– Egyértelműek azok a szabályok, amelyek az alapítók és a tagok számára kifejezetten tiltják és semmisnek nyilvánítják a tőlük való eltérést [Ptk. 3:4. § (3) bekezdés a) pont]. Nyilvánvaló volta ellenére csak fölös óvatosságból fogalmazott meg véleményt az Új Ptk. Tanácsadó Testülete a következő kérdésben: A jogi személy létesítő okiratának a Ptk. eltérést nem engedő normáiba ütköző rendelkezése érvénytelen marad akkor is, ha a jogi személyt a nyilvántartó bíróság az érvénytelenség észlelése nélkül nyilván-
tartsba veszi.⁹⁹

95 Lásd AUER ÁDÁM: *A Ptk. III. Könyvének diszpozitív főszabálya és gyakorlata*. In: *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve* (szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. 139–151.; DZSULA MARIANNA: *A vagyoni hozzájárulás teljesítése és a tag helytállási kötelezettsége a Ptk.-ban. (Tőke és/vagy hitelezővédelem)*. In: *Az új Polgári Törvénykönyv első öt éve* (szerk. Gárdos-Orosz Fruzsina – Menyhárd Attila). Budapest, Társadalomtudományi Kutatóközpont Jogtudományi Intézet. 171–180.

96 2016. évi CLXXIX. törvény a civil szervezetek és a cégek nyilvántartásával összefüggő eljárások módosításáról és gyorsításáról. Lásd CSEHI ZOLTÁN kommentárját, In: *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. I. kötet (szerk. Vékás Lajos – Gárdos Péter). Wolters Kluwer, Budapest, 2020., III. Könyv, Második Rész.

97 Ugyanígy SÁRKÖZY TAMÁS: *Az új Polgári Törvénykönyv kodifikációjának menetéről*. In: *Az Igazságügyi Minisztérium iratanyaga a 2013-as Polgári Törvénykönyv előkészítésével és hatályba léptetésével kapcsolatban*. I. kötet. Budapest, Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó, 2018. 11–25. (24. o.: „a gazdasági társaságok körében az ún. diszpozitivitás-kógenia probléma jelentéktelenné vált”).

98 Lásd ehhez a Civilisztikai Kollégiumvezetők 2014. május 21–23-ai Országos Tanácskozásának 1. sz. állásfoglalását: <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalások> (2020.10.04.) és DZSULA MARIANNA: *A gazdasági társaságok szervezeti és működési kereteit meghatározó diszpozitív és kógens szabályok*. *Polgári Jog*. 2017/10. sz.

99 www.kuria-birosag.hu/hu/ptk (2020.10.10.)

90 1988. évi VI. törvény a gazdasági társaságokról.

91 1997. évi CXLIV. törvény a gazdasági társaságokról.

92 2006. évi IV. törvény a gazdasági társaságokról.

93 Lásd KISFALUDI ANDRÁS: *A jogi személyek szabályozása az új Polgári Törvénykönyvben*. *Magyar Jog*. 2014/6. sz. 333–342.; Kisfaludi András kommentárját: KISFALUDI: i. m., a 3:4. §-nál.

94 Lásd SÁRKÖZY TAMÁS: *Az új Ptk. jogi személy könyvéről*. *Jogtudományi Közlöny*. 2013/10. sz. 461–470.; SÁRKÖZY SZABOLCS: *A kft. elhelyezkedése a jogrendszerben és szabályozásának jellege*. *Gazdaság és Jog*. 2013/5. sz. 25–26.; GADÓ GÁBOR: *Kógens-e a diszpozitív? Céghírnök*. 2013/9. sz. 3–5.; DZSULA MARIANNA: *Miért kógens a diszpozitív? I–IV. Céghírnök*. 2014/2. sz. 3–5., *Céghírnök*. 2014/3. sz. 10–11., *Céghírnök*. 2014/4. sz. 4–8., *Céghírnök*. 2014/6. sz. 10–14.; GYÖRI ENIKŐ: *A társasági jog megújított szabályozásának értelmezési kérdései*. *Gazdaság és Jog*. 2014/9. sz. 3–8.

– Kifejezett tilalom hiányában a bíróság az alkalmazásra kerülő norma tartalmát először abból a szempontból vizsgálja, hogy a 3:4. § (2) bekezdés körébe esik-e az eldöntendő kérdés, vagyis a jogi személy tagjai, illetve alapítói egymás közötti vagy a jogi személyhez fűződő viszonyuk körébe, illetve a jogi személy szervezetének és működésének szabályozása körébe esik-e. A törvény ebben a kérdéskörben ismeri el a felek autonómiáját, és itt nyitja meg egyáltalán a felek számára az eltérés lehetőségét. Ha az eldöntendő kérdés nem tartozik a Ptk. 3:4. § (2) bekezdésében így meghatározott körbe, akkor nincs helye további vizsgálatnak, mivel az adott szabálytól való eltérésnek – kifejezett jogszabályi felhatalmazás hiányában – nincs helye,¹⁰⁰ és az ilyen rendelkezés jogszabályba ütközés miatt, tilos szerződésként semmis lesz (Ptk. 6: 95. §). Az autonómia körébe tartozóként kezelte a bíróság – helyesen – azt a kérdést, hogy kft.-nél a társaság ügyvezetése (Ptk. 3:21. §, 3:196. §) igazgatóság létesítésével is megoldható-e.¹⁰¹ Hasonlóképpen válaszolható meg az a kérdés is, hogy elláthatók-e a cégvezetői teendők (Ptk. 3:113. §) munkaviszony helyett megbízási jogviszony keretében. A Debreceni Ítéltábla helytálló döntése szerint szövetkezet az alapszabályában eltérhet a Ptk. 3:360. §-ának a tag kizárását szabályozó rendelkezéseitől.¹⁰² Az ítéltáblák többségi álláspontja szerint eltérést engedők a jogi személy *határozathozatalára vonatkozó szabályok* a 3:19. § (2) bekezdésben. Hasonlóképpen többségi ítéltáblai álláspontról beszélhetünk a tekintetben is, hogy a kft. bejegyzését követően egy tagnak több üzletrésze is lehet, mivel egy ilyen helyzet nem ütközik az üzletrészre vonatkozó törvényi előírásokba (Ptk. 3:164. §). A Ptk. nem nevesíti a különjogot biztosító üzletrész létrehozásának lehetőségét, így tiltó jogszabályi rendelkezés hiányában erre lehetőség van.¹⁰³ Nem lehet viszont e körbe tartozónak tekinteni például az egyes társasági formák *definícióinak fogalmi elemeit*. Ilyenként fogja fel a bírói gyakorlat a kft.-nél a törzsbetét-minimumot is. Kógens normának tekint a judikatúra bizonyos *jogvesztő határidőket* [pl. a betéti társaság jogutód nélküli megszűnésénél: Ptk. 3:158. § (1) bek.], és így kezeli a jogi személy határozatainak bírósági felülvizsgálatára vonatkozó szabályokat is. A részvénytörvényi adatok nyilvánosságára vonatkozó szabályok [Ptk. 3:247. § (1) bek.] kógens, azoktól az alapszabályban jogszerűen eltérni nem lehet.¹⁰⁴ *Kívülálló érdekei* szenvednének csorbát akkor, ha az alapszabály korlátozhatná kívülálló szabad betekintését a részvénytörvénybe. A Ptk. 6:225. §-a értelmében részvényre a részvénytársaság javára vételi jog – a visszaváltható részvény kivételével – a részvényes mint

kötelezett és a részvénytársaság mint jogosult közötti megállapodás alapján jöhet létre, az alapszabály-módosításban nem.¹⁰⁵

– Olyan esetben, amikor a vizsgált szabályban érintett kérdés elvileg az előbbi, azaz a felek diszpozíciójának körébe eső kérdésnek minősül, és ezért a norma elvileg diszpozitív jellegű, *második szűrőként* a Ptk. 3:4. § (3) bekezdés b) pontjában szereplő kizáró körülmények vizsgálatát kell elvégezni. Kizárja a törvény az alapítók/tagok eltérési lehetőségét, ha az eltérés a jogi személy hitelezőinek, munkavállalóinak vagy a tagok kisebbségének jogait nyilvánvalóan sérti, vagy a jogi személyek törvényes működése feletti felügyelet érvényesülését akadályozza. Kógens jellegűnek fogta fel – helyesen – a bíróság a Ptk.-nak azt a rendelkezését, amely szerint egyhangú határozat szükséges az alapszabály olyan módosításához, amely egyes tagok jogait hátrányosan érintené, vagy helyzetét terhesebbé tenné [Ptk. 3:102. § (3) bek.].¹⁰⁶ Ellenkező értelmezés mellett a *kisebbség jogai* sérülnének. A *hitelezői érdekek* védelme miatt kell kógens szabályként felfogni a vagyoni hozzájárulás vagy a pótbefizetés elmaradása miatt megszűnt tagsági jogviszonnyal összefüggő eljárás szabályait (Ptk. 3:177. § – 3:181. §).¹⁰⁷ A Civilisztikai Kollegiumvezetők 2014. május 21–23-ai Országos Tanácskozásának 1. sz. állásfoglalása szerint a Ptk. 3:4. § (3) bekezdés b) pontjában meghatározott, a jogi személy törvényes működése feletti felügyelet érvényesülésének akadályozása alatt nemcsak a Ptk. Harmadik Könyv IV. Cím X–XII. Fejezetében a jogi személy *törvényes működésének* biztosítékaként megjelölt eljárásokat, hanem valamilyeni, a jogi személyek nyilvántartását végző bíróságok által lefolytatható speciális eljárást is érteni kell.¹⁰⁸

VII.

Az elmondottak rövid *összefoglalásaként* megállapíthatjuk: a Ptk. megvalósította a koncepciójában vállalt feladatokat (II. pont), és egy valóban kódexigényű törvénytelen szilárd alapokat ad a kiegyensúlyozott magánjogi jogszolgáltatáshoz. Az V. és VI. pontban elemzett neuralkikus területek vizsgálata azt mutatja, hogy a Ptk. – a bírói gyakorlat kreatív jogalkalmazásának köszönhetően – kiállta az első évek próbáját. Ugyanezt állapíthatjuk meg a kontraktuális kártérítési jog gyakorlatáról is.¹⁰⁹ A felsőbírósági gyakorlat mindenképpen alkotó módon segíti tehát az új kódex sikeres alkalmazását; a bőséges jogirodalom pedig színvonalas támogatást nyújt ehhez.

100 <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok> (2020.10.04.)

101 BDT 2015.30.

102 PJD 2018.26.

103 PJD 2017.8.

104 BH 2017.124.

105 BH 2020.243.

106 BDT 2017.366.

107 BDT 2016.3568.

108 <https://kuria-birosag.hu/hu/ckot-allasfoglalasok> (2020.10.04.)

109 Lásd VÉKÁs: i. m. 557–566.